

NASIONALE SENIOR SERTIFIKAAT-EKSAMEN
NOVEMBER 2018

AFRIKAANS HUISTAAL: VRAESTEL II

NASIENRIGLYNE

Tyd: 3 uur

100 punte

Hierdie nasienriglyne word voorberei vir gebruik deur eksaminatore en hulpeksaminatore. Daar word van alle nasieners vereis om 'n standaardiseringsvergadering by te woon om te verseker dat die nasienriglyne konsekwent vertolk en toegepas word tydens die nasien van kandidate se skrifte.

Die IEB sal geen gesprek aanknoop of korrespondensie voer oor enige nasienriglyne nie. Daar word toegegee dat verskillende menings rondom sake van beklemtoning of detail in sodanige riglyne mag voorkom. Dit is ook voor die hand liggend dat, sonder die voordeel van bywoning van 'n standaardiseringsvergadering, daar verskillende vertolkings mag wees oor die toepassing van die nasienriglyne.

AFDELING A LETTERKUNDE**DRAMA**

- **EEN VRAAG** is oor elk van die twee voorgeskrewe dramatekste gestel.
- **Beantwoord VRAAG 1 (oor *Die Keiser* – Bartho Smit) of VRAAG 2 (oor *Kanna hy kô hystoe* – Adam Small).**
- ELKE VRAAG BESTAAN UIT 'N **STELLING OOR DIE DRAMA** EN JOU RESPONS MOET **BETOGEND** VAN AARD WEES.
- Jou **inleiding** moet duidelik aantoon of jy met die **stelling saamstem of nie** en ook jou **hoofargument** hiervoor verwoord.
- Ondersteun jou stellings deurgaans met **verwysings na en/of aanhalings uit die teks**.
- Jou gevolgtrekking moet **terugverwys na jou argument** en 'n **duidelike slotsom** moet gegee word.
- Hoewel dit nie bepunt sal word nie, is **deeglike beplanning** uiters belangrik.
- Bring die **woordtal** (ongeveer 400 woorde) onder jou mini-essay aan.
- 'n **Nasienrubriek** sal vir die assessering van jou mini-essay gebruik word.

VRAAG 1 DIE KEISER (Bartho Smit)

Die **kostuums** soos dit in die hoof- en neweteks beskryf word, is 'n uiters belangrike draer van die tema van **skyn en werklikheid** in Bartho Smit se drama *Die Keiser* en aan die einde van die drama word die Keiser juis hierdeur gedwing om **die waarheid oor homself en sy volk** in die gesig te staar.

Verwys in jou mini-essay veral na die **wisselende kostuums** van die **Keiser** en die **wewers**, maar ook na die kleredrag van die **ander karakters** om die tema van skyn en werklikheid uit te lig en sodoende die Keiser die waarheid laat sien.

RIGLYNE VIR HULP BY DIE NASIEN VAN VRAAG 1

LW: Wat volg is voorstelle. Elke kandidaat se benadering moet op eie meriete beoordeel word.

Titel:

- Gee eie gepaste titel wat die vraag verwoord (opsioneel – m.a.w. as kandidaat geen titel gee nie, mag hulle nie benadeel word nie. Dit is egter 'n aanbeveling.).

Inleiding:

- Dit is wys om te begin deur na die **tekstitel, genre, dramaturg en publikasiedatum** te verwys, bv.

In Bartho Smit se drama *Die Keiser* (onderstreep in geskrewe teks) (1977) ...

- **formuleer respons** op die stelling; bv.
... is die kostuums wat voorgeskryf word inderdaad 'n belangrike draer van die tema van skyn en werklikheid en dwing die afstroop van sy klere die Keiser om die ware toedrag van sake in die gesig te staar.
- verwoord **hoofargument**, bv.

Die kleredrag van veral die Keiser en wewers (veral Tiengelieng) is nie net die setel van die aksies waarrondom die skyn gebou word nie, maar is ook simbolies van die manier waarop almal in die drama juis die werklike toedrag van sake probeer toesmeer of verbloem na gelang van hulle eie agendas.

Paragrawe:

- Verskillende argumente word hier betoog wat die onderwerp (wat in inleiding gekies is) gaan ondersteun.
- In elke paragraaf gaan 'n argument behandel word – ondersteun met verwysings en/of aanhalings uit die drama.
- Die betogende styl van die kandidate moet deurgaans gesien word.

Karakters wat aandoen aan die hof van Ekwatoria dra deurgaans klere "streng volgens die modes van Versailles aan die einde van die 17e eeu" (instruksie van dramaturg vooraf). Gegewe die ruimte (die ekwator) is dit natuurlik uiters onvanpas en gans belaglik: die karakters sweet merkbaar. Hulle is ook uiters bewus van hulle voorkoms en gaan kyk dikwels in die spieël hoe hulle daar uitsien. Selfs die Keiser – die een verantwoordelik vir die kleredrag – sweet en is slagoffer van sy volksopvoedingsplan (aangevuur deur die wanvoorstellings uit die mond van Kultuur: "weerbaarheid teen die barbarisme"). Slegs die hofnar verbreek hierdie skyn in sy opmerkings oor die volk wat hulle klere verruil vir kos, "gewere en granate" soos wat hulle in opstand kom.

Die wewers, en veral Tiengelieng, verbreek hierdie reël. Wewer is geklee in 'n swaelstertpak, soos 'n sirkusmeester, en Tiengelieng het slegs "'n sjoebroekie en 'n bostuk aan" waarop Kultuur reageer met: "bedek die vrou se naaktheid". Hoewel die wewers voorgee dat hulle vir die Keiser 'n pak klere gaan maak vir sy optog, is Tiengelieng se sogenaamde naaktheid dus alreeds 'n vooruitwysing op die Keiser se uiteindelijke naaktheid en dit sinspeel op die idee dat hulle die "naakte waarheid" van die eintlike toedrag van sake in die ryk aan die kaak wil stel. Die mantel wat hulle haar aanbied, is ook sprekend van die manteldraaiersrol wat sy en Wewer uiteindelik in die staatsgreep sal speel.

So word die Keiser dan oorgehaal om deel te word van die skynspel rondom die aantrek en uittrek van klere wat in der waarheid nie bestaan nie. Telkens probeer karakters mekaar uitvang deur bv. die detail van die knope te beklemtoon. Selfs die Keiserin speel saam. In die tweede bedryf speel Wewer en Tiengelieng 'n uitgerekte mimiekspel om die bestaan van die pak te suggereer, net soos die res van die ministers ook aan die Keiser voorgee dat alles wel is in die land. In die slottoneel kom Wewer en Tiengelieng dan ook op die verhoog met die Keiser en Keiserin se klere en wys daardeur hulle "ware kleure" – hulle is deel van die staatsgreep en wil as't ware as heersers uit die stryd tree.

Slot:

- Hoofpunte word saamgevat – **kom tot 'n eindbetoog**.
- **Die stelling** word finaal **bewys of afgekeur**.

Maar die uiteinde verloop ook anders as wat hulle verwag. As die Keiser, nou gestroop van die waan waaronder hy nog altyd verkeer het, uiteindelik met net sy onderbroek uitstap vir die optog (sy nagmerrie – droom/skyn – wat bewaarheid word), aangesien al sy ander klere gesteel is, is hy dus besig om die skyn (die prag en praal waarin hy homself gehul het) af te gooi en staan hy eerlik voor sy volk – gereed om veroordeel of geroem te word. Gestroop van die skyn – gesimboliseer deur die onvanpaste klere – is daar nou dalk 'n kans om eerbaar die waarheid en verantwoordelikheid van sy leierskapsposisie te aanvaar onder die toejuiging van sy volk.

OF

VRAAG 2 KANNA HY KÔ HYSTOE (Adam Small)

Die spel in Adam Small se *Kanna hy kô hystoe* is volgens die nota voorin **nie chronologies nie**. Dit dwing die **gehoor om medeskeppers** te word van **Kanna se worsteling met sy skuld** aan die verlede.

Verwys in jou mini-essay na hoe die **gehoor** hulle **eie verantwoordelikheid** tot die **lot van die armes** hierdeur moet konfronteer.

RIGLYNE VIR HULP BY DIE NASIEN VAN VRAAG 2

LW: Wat volg is voorstelle. Elke kandidaat se benadering moet op eie meriete beoordeel word.

Titel:

- Gee eie gepaste titel wat die vraag verwoord (opsioneel – m.a.w. as kandidaat geen titel gee nie, mag hulle nie benadeel word nie. Dit is egter 'n aanbeveling.).

Inleiding:

- Dit is wys om te begin deur na die **tekstitel, genre, dramaturg en publikasiedatum** te verwys, bv.

In Adam Small se drama *Kanna hy kô hystoe* (onderstreep in geskrewe teks) (1965) ...

- **formuleer respons** op die stelling; bv.

... word die gehoor gedwing om ook aanspreeklikheid vir die lot van armes te aanvaar. Net soos Kanna moet sin maak van sy verlede deur die a-chronologiese heroproep van die verlede, moet die gehoor ook aktief deelneem aan die herskep van die verlede en word daardeur tot selfondersoek gedwing.

Paragraawe:

- Verskillende argumente word hier betoog wat die onderwerp (wat in inleiding gekies is) gaan ondersteun.
- In elke paragraaf gaan 'n argument behandel word – ondersteun met verwysings en/of aanhalings uit die drama.
- Die betogende styl van die kandidate moet deurgaans gesien word.

Kanna se herbelewing van die verlede word vir ons aangebied in flitstonele van dit wat hy self beleef het en dit wat hy eintlik net kan verbeel omdat hy nie self daar was/kon wees nie. Daarom (vanuit sy herinnering) roep hy tonele op soos wat hy dit onthou. Die gehoor moet dus aktief deelneem om 'n chronologiese weergawe van die verlede te skep.

Toneel 1 is die herbelewing van sy roeping as Mosesfiguur (verwoord deur Jakop). Ons word ook bekendgestel aan die verskillende karakters wat op Kanna se terugkeer gewag het om hulle te kom red uit hierdie siklus van armoede. Toneel 2 (Goodbye Kanna) speel uit hoe en waarom Kanna in die eerste plek weggegaan het en verwys ook na die belangrike oomblikke in die gesin se lewens waarvoor Kanna sou kon huis toe kom (bv. Kietie en Diekie se dood). Hier word Kanna se sielestryd tussen die twee Kannas ook reeds aan die gang gesit. Aan die einde van hierdie toneel word Kanna se wegreis met die boot uitgespeel.

Toneel 3 speel Kietie se eerste verkragting uit toe sy net 7 jaar oud was – net nadat hulle materiaal gaan koop het en redelik ongeskik behandel is deur die verkoopsdame by "die groot bazaars". Toneel 4 spring terug in die tyd en vertel dan van Makiet, Kietie en Diekie se aankoms aan die Kaap nadat Paans oorlede is en Makiet en haar gesin van die plaas afgesit is – natuurlik voor Kietie se eerste verkragting. Kanna waai nie vir hulle as hulle met die donkiekar daar aankom nie omdat hy skaam was vir hulle armoedigheid. Die toneel eindig wel met Kanna se versekering dat hy hulle liefgehad het.

Toneel 5 speel Kietie se tweede verkragting en Jakop se selfmoord uit. Kietie het toe al "in service" gewerk en sy en Jakop het 'n verhouding begin. Daar is dus 'n groot sprong in die tyd vorentoe. Jakop (die ôriekel van God) pleeg selfmoord nadat Roeslyn 'n aborsie probeer het op Kietie (die gevolg van die verkragting). Ook hier word die hardvogtigheid van omstanders verbeeld, veral in die reaksie van Kietie se werkgewer as sy nie na die verkragting opdaag vir werk nie. Toneel 6 spring dan verder vooruit in die toekoms met die ondersoek na die redes waarom Diekie vir Poena (Kietie se man) vermoor het en die hofsak word 'n dubbele ondersoek aangesien Kanna se skuld ook hierdeur verhoor word. Die regter (stem) begryp nie, soos die gehoor, dat hier 'n tragiese sameloop van 'n leeftyd se gebeure/omstandighede is wat gelei het tot Diekie se uiteindelijke moord op "die vylgode" nie.

As Kanna dan in Toneel 7 uiteindelik terugkeer vir Makiet se begrafnis, bevind ons onself uiteindelik in die hede – 'n hede waarin hy gedwing word om selfondersoek te doen oor sy aandeel aan die verskriklike verlede – dit wat in die vorige tonele a-chronologies uitgespeel is.

Slot:

- Hoofpunte word saamgevat – **kom tot 'n eindbetoog**.
- **Die stelling** word finaal **bewys of afgekeur**.

Die a-chronologiese uitspeel van die verlede maak dus van die gehoor medeskeppers van die verlede en daardeur word empatie met die karakters teweeggebring. Nie net Kanna se verantwoordelikheid word ondersoek nie, maar ook die rol wat die groter gemeenskap gespeel het, word blootgelê. As gehoor kan ons nie anders as om ook selfondersoek te doen rondom ons vinnige oordeel of die ignoreer van die lot van armes nie. Daardeur speel die drama ook 'n sosio-politiese rol aangesien die ondersoek van oorsaak en gevolg die komplekse siklus van armoede ontbloot.

[30]

PROSA

- **TWEE VRAE** is oor elk van die twee voorgeskrewe romans gestel.
- **Beantwoord slegs EEN VRAAG** oor die roman wat jy bestudeer het: **Vraag 3 OF Vraag 4 (oor *frats* – Chris Karsten) of Vraag 5 OF Vraag 6 (oor *Toorberg* – Etienne van Heerden).**
- Jou literêre opstel moet **beredenerend** van aard wees.
- Hoewel dit nie bepunt sal word nie, is **deeglike beplanning** uiters belangrik.
- Jou **inleiding** moet reeds duidelik aantoon wat die uitgangspunt(e) van jou opstel is.
- Ondersteun jou stellings deurgaans met **verwysings na en/of aanhalings uit die teks**.
- In jou gevolgtrekking moet jy **terugverwys na jou hoofargument** en telkens die **verwagte inhoud**, soos aangedui by elke vraag, **aanspreek**.
- Bring die **woordtal** (ongeveer 600 woorde) onder jou literêre opstel aan.
- 'n **Nasienrubriek** sal vir die assessering van jou literêre opstel gebruik word.

VRAAG 3 *FRATS* (Chris Karsten)

In die roman *frats* deur Chris Karsten is daar 'n fyn (en by tye 'n tong-in-die-kies) spel met **naamgewing**. Khoena se vele name is veral sprekend van hoe sy reeds van kleins af en tot haar dood toe deur ander mense gedefinieer is. Dolly Tooley is op dieselfde manier ook 'n slagoffer van misbruik, maar sy kry dit uiteindelik reg om hieruit te ontsnap.

Beredeneer in 'n literêre opstel hoe **die name van die twee belangrikste vrouefigure** aansluit by die manier waarop hulle (veral deur mans) **in hulle lewens misbruik is**. Jy mag in jou opstel verwys na die **naamgewing van die manlike karakters**, maar die fokus moet bly by die **gebeure wat betrekking het op Khoena en Dolly**.

In jou gevolgtrekking moet jy duidelik aantoon of Khoena haar **lot as slaaf en seksobjek** in die dood **ontsnap** het en of Dolly aan die einde van die roman **werklik bevry** is van haar **lot as werkersklasvrou en prostituut**.

RIGLYNE VIR HULP BY DIE NASIEN VAN VRAAG 3

LW: Wat volg is voorstelle. Elke kandidaat se benadering moet op eie meriete beoordeel word.

Titel:

- Gee eie gepaste titel wat die vraag verwoord (opsioneel, dit is egter 'n aanbeveling).

Inleiding:

- Dit is wys om te begin deur na die **tekstitel, genre, skrywer en publikasiedatum** te verwys, bv.

In Chris Karsten se roman <u><i>frats</i></u> [onderstreep in geskrewe teks] (2007) ...

- **Formuleer** onderwerp.
- Vooruitwysing hoe die literêre opstel aangepak gaan word waarbinne hoofargumente afgebaken word.

... word Khoena die slagoffer van dit wat ander wil hê sy moet wees. Dit word veral vergestalt in haar benaminge wat voortdurend verander gedurende die roman. Khoena se eie doel in die lewe is om terug te keer na 'n tyd wat sy Gari-Karib was, 'n tyd voor sy enige iemand se besitting was. Netso is Dolly Tooley se naam ook sprekend van die misbruik van mans. Maar, anders as Khoena, het sy die geleentheid om haar naam as pop (Dolly) te oorkom en dalk moontlik 'n instrument (Tool-ey) te word om sosiale verandering teweeg te bring.
--

Paragrawe:

- Verskillende hoofargumente word beredeneer.
- Elke paragraaf hanteer 'n hoofargument – ondersteun met verwysings na/aanhalings uit die teks.
- Die beredenering van die kandidaat moet deurgaans duidelik blyk.
- Moontlike insigte wat aangeraak kan word:

Gari-Karib is Khoena se naam wat sy by haar ma gekry het. Die enigste vry naam wat sy ooit gehad het.

Khoena is die naam wat sy gegee is as slaaf vir Bartol se pa. Bartol glo dan ook dat hy haar (anders as Tiebout) nie seksueel wil gebruik nie, maar sy word wel 'n manier om sy eie finansiële situasie te verbeter en sy gaping om die Kaap te ontsnap.

Dr. Peniston Woodcock sien ook vir Khoena as 'n middel tot 'n finansiële doel – hy besef dat daar 'n eksotiese seksuele aantrekkingskrag in Khoena lê en dat sy daarom vir hom baie geld kan beteken. Sodoende kan hy sy naam by sy snobistiese familie tuis, in Engeland, in ere herstel. Ongelukkig wil die museum haar nie hê nie en word hy genoop om haar (op Bartol se aandrang) aan Archibald Varley uit te huur. Bartol dra haar belange aanvanklik nog op die hart en stel dit keer op keer: "sy is g'n slaaf nie".

Nadat die transaksie uiteindelik met Archibald beklank is, roep die gehoor die Afrika-Venus as sy die eerste keer verskyn. Hoewel die benaming Venus haar verbind aan die Romeinse godin van liefde en skoonheid word haar eksotiese afkoms van Afrika – 'n plek wat op hierdie stadium gekoloniseer/getem word – ook beklemtoon.

Dit is in die woorde van Simon Pickering wat Khoena die eerste keer na verwys word as die Hottentot-Venus – wat haar darem tot 'n mate beskryf as iets nader aan haar oorsprong. (Die verwysing na Afrika reduceer alle mense van Afrika tot een soort en hierdie ongedefinieerde benaming versterk objektivering.)

As Bartol vir Woodcock uitkoop, gebruik hy hierdie benaming om Khoena te adverteer vir die optredes in Piccadilly. Hy beskryf haar as volg: "Just arrived from the banks of the river Gamkamma on the borders of Kaffraria in the interior of the Cape of Good Hope, a most correct and perfect specimen of that race of people". Hoewel Khoena hou van hierdie beskrywing (hoewel sy die betekenis van "perfekte spesimen" nie juis verstaan nie), kom hulle in die moeilikheid en moet Bartol in die hof verskyn op aanklag van slawehandel. Hoewel hy vrygespreek word, moet Bartol en Khoena Londen verlaat.

Bartol moet haar noodgedwonge Manchester toe neem om saam met "Varley's Great Travelling Freak Show" te gaan optree. Khoena ontmoet hier van die 'freaks' wat by Archibald in die Coal Whipper's Arms opgetree het, maar hulle is nou ook herdoop (Festus is die "Midget Cannon Ball" en die albinolaskaar is die "Translucent Human Shield") en Khoena verskyn hier bostukloos voor die gehoor as die Hottentot-Venus. Maar sy ontmoet ook Mister Elias, die katoenhandelaar wat haar met 'n vuurherd en gin, asook geld, lok na sy kamer by die Black Horse (a dark horse indeed...). Na 'n aborsie (a.g.v. hierdie verhouding) dring Bartol daarop aan dat sy gedoop moet word as oplossing vir al hul probleme. Die naam Queenie (ironies word sy verhoog as 'n heerser, maar weer verlaag in die verkleiningsvorm van die woord) Bolan is moontlik ook geskep in die hoop dat dit diegene wat Bartol probeer vastrek, van die spoor sal afgooi.

Terug in Londen, ná Dolly haar opgespoor en teruggebring het, noem Dolly haar weer Khoena: "Dis my naam," sê sy self.

Wanneer Bartol haar uiteindelik aan Hippolyte verkoop, is dit as "Queenie Bolan anders genoem Khoena anders genoem die Hottentot-Venus" – 'n opeenhoping van al haar name. Hoewel Hippolyte na haar verwys as Mademoiselle Queenie, word sy weer La Belle Hottentotte genoem vir haar vertonings in Parys. "Haar boude, leer Hippolyte haar, is die beliggaming van seksuele fantasie. Sonder haar boude is sy niks nie. La Belle Hottentotte is haar boude".

By die Muséum d'Histoire Naturelle, waar sy geskilder en ondersoek word, is sy ook aangespreek as Mademoiselle Queenie Bolan, maar Khoena verstaan nie hierdie skyn van vernaamheid wat sy skielik verkry het nie – "sy voel soos 'n dier wat vassit in 'n hok". Tog glo La Villegris "sy belangstelling in haar boude is nie uit wellus nie, maar uit diens aan die mensdom." Sy opskrif by sy aantekeninge is wel: Venus Hottentotte.

As Khoena uiteindelik sterf aan sifilis word haar liggaam staatseiendom en kan sy nooit terugkeer na die plek van haar mames nie. Haar oorskot word 'n eksotiese spesimen wat in die museum beskou kan word – weer as objek, maar nou geheel en al identiteitloos.

Dolly se naam teken ook haar as objek wat misbruik word. As weeskind is sy op jong ouderdom vanuit die Foundlinghospitaal uitgeplaas as leerjonge by die somerswoning van Lord Willy. Hier is sy wreed verkrag en op straat gesit omdat die reputasie van haar verkragter, Woody – seun van Lord Willy, op die spel was. Sy vind heenkome by die Swan, waar sy as prostituut moes werk. Later kry sy wel werk by die tekstielfabriek van die inhalige Horace Beeby, maar die tronkhoof van Bridewell pers haar af om kontak te maak met die Amazon Warrior van Varley's Freak Show om sy wellus te bevredig.

Intussen het sy bevriend geraak met Lord Ross – 'n kampvegter teen slawerny. Sy ontmoet ook vir Simon Pickering by die tekstielfabriek. Dolly raak gou bewus en al hoe meer betrokke by die lot van die fratse en veral Khoena se situasie gryp haar aan. Waar die ander fratse (en veral die Amazon Warrior – wat later wel 'n naam kry as Jiva) reddeloos blyk, kan Khoena dalk nog gered word.

Op die oog af bly Dolly egter die speelding van Lord Ross. As hy uitvind oor haar verlede kom hulle verhouding tot stilstand. Hy is natuurlik ook steeds getroud, al is daar 'n verstandhouding tussen hom en sy wettige vrou. Hy keer wel later terug met meer insig en vertroue in haar lewe.

Simon Pickering is ook moontlik verlief op Dolly, maar sy kan nie verder as 'n hegte vriendskap met hom kom nie. Uiteindelik oorkom sy dus haar afhanklikheid van mans as diegene wat haar lewe rig en kry sy tog 'n mate van outonomie.

Die oomblik as sy haar hand uitsteek om ander te help, verander sy haar eie posisie van hulpbehoewende na bemaagtigde vrou – Dolly Tooley – iemand wat as instrument andere kan help. Sy raak betrokke by die lot van die fratse, help Simon met sy werk en beïnvloed Lord Ross as kampvegter vir die menseregte van slawe. Sy is selfs instrumenteel in die saak wat teen Bartol Boelens gemaak is en waarvoor hy in die hof verskyn het.

Daar kan wel aangevoer word dat sy steeds deur mans moet werk om haarself te laat geld en dat daar eers 'n eeu later ware bemagtiging vir vroue in Engeland sou kom, maar binne die politieke regte wat sy as vrou geniet het, het haar situasie merkbaar verbeter.

Slot:

- Hoofpunte moet saamgevat word.
- Op grond hiervan moet tot 'n finale gevolgtrekking gekom word oor dit wat in die vraag aanhangig gemaak is.
- Slot moet aantoon of Khoena haar lot in die dood ontsnap het en of Dolly haar lot as werkersklasvrou kon oorkom.

As Khoena uiteindelik sterf aan sifilis word haar liggaam staatseiendom en kan sy nooit terugkeer na die plek van haar mames nie. Haar oorskot word 'n eksotiese spesimen, net soos haar naam tekenend haar al verder en verder van haar as mens verwyder het. Selfs nie eers in die dood kon sy terugkeer na haar geboortegrond nie. In teenstelling hiermee verander Dolly haar eie posisie van hulpbehoewende objek na bemagtigde vrou – Dolly **Tooley** – iemand wat as instrument andere kan help. As sy aan die einde vir Khoena in Parys gaan soek, kry sy die satyndoeke wat Khoena deurentyd by haar as kleinood gedra het. Die verhaal eindig met die volgende woorde: "Deur die deining van die mistige takke, nog kaal aan die einde van die winter, maar reeds vol belofte van nuwe blaarlewe, luister sy na die ruising van die windstemme." Dolly se toekoms word dus met hoop gevul, asof daar tog 'n nuwe lewe op haar wag, versterk deur dieselfde windstemme wat Khoena deur haar lewe onderskraag het.

[30]

OF

VRAAG 4 FRATS (Chris Karsten)

Geskiedskrywing is afhanklik van bewyse wat oorgebly het uit die verlede. Fiksie is slegs afhanklik van die verbeelding.

Beredeneer in 'n literêre opstel in hoe 'n mate die **fiktiewe voorstelling** van die verhaal van Sarah Baartman deur die karakter van Khoena **ons begrip van ons traumatiese koloniale geskiedenis aanvul**.

In jou gevolgtrekking moet jy duidelik aantoon of jy glo dat fiksie **'n rol het om te speel op die pad na versoening**.

RIGLYNE VIR HULP BY DIE NASIEN VAN VRAAG 4

LW: Wat volg is voorstelle. Elke kandidaat se benadering moet op eie meriete beoordeel word.

Titel:

- Gee eie gepaste titel wat die vraag verwoord (opsioneel, dit is egter 'n aanbeveling).

Inleiding:

- Dit is wys om te begin deur na die **tekstitel, genre, skrywer en publikasiedatum** te verwys, bv.

In Chris Karsten se roman frats [onderstreep in geskrewe teks] (2007) ...

- **Formuleer** onderwerp.
- Vooruitwysing hoe die literêre opstel aangepak gaan word waarbinne hoofargumente afgebaken word.

... is die verhaal van Khoena van die Kaap de Goede Hoop 'n fiktiewe voorstelling van die verhaal van Sarah Baartman, die welbekende "Hottentot Venus". Waar die geskiedenis ons die feite van Sarah se lewensverhaal kan vertel, is die geskiedenis egter beperk tot dit wat oorgebly het van 'n vrou wat reeds vroeg in haar lewe as seksobjek beskou is en misbruik is vir andere se gewin. Om werklikwaar haar sielslewe te deurgrond, is fiksie moontlik die enigste manier om waarlik empatie met so 'n mens te ontwikkel, omdat dit juis nie deur bewyse beperk word nie, maar eerder deur dit wat bekend is ondersteun word om 'n in-diepte ondersoek van misbruik teweeg te bring.

Paragrawe:

- Verskillende hoofargumente word beredeneer.
- Elke paragraaf hanteer 'n hoofargument – ondersteun met verwysings na/aanhalings uit die teks.
- Die beredenering van die kandidaat moet deurgaans duidelik blyk.
- Moontlike argumente (daar is vele meer!):

Khoena word op 'n vroeë ouderdom gevang en as slaaf verkoop. Sy is reeds van vroeg af op die laagste rang in die samelewing. As bediende word sy op die Boelens-plaas herhaaldelik deur Tiebout verkrag – hy sien dit nie so nie, want sy is tog hulle besitting. So word sy van die een eienaar na die ander deur haar lewe verskuif. Haar menswees word deurentyd misken aangesien die obsessie met haar lyf deurgaans oorheers. Uiteindelik sterf sy in Frankryk as 'n staatlose spesimen. Haar oorsprong word dus selfs in die dood misken. Tog word die leser deurgaans bewus gehou van haar innerlike ervaring. Haar hunkering om terug te keer na haar geboortegrond word deurgaans as motivering gebruik om weer haar kop op te tel en aan te gaan. Sy voel jammer vir Bartol en sien selfs goed in hom. Sy geniet die aandag van mans (heel menslik), maar raak ontsteld as hulle die grense oorskry. Haar moraliteit word desnoods stelselmatig afgetakel. Sy verdryf haar eensaamheid en pyn met drank aangesien sy misken word deur almal rondom haar. Sy smag daarna om net in te pas – sy wil ook mooi rokke dra! En sy soek geselskap – iets wat slegs Dolly as 'n mensenoed raaksien. Bo en behalwe Afrikaans/Nederlands, leer sy Engels en Frans aan. Haar teleurstelling en ervaring van verraad as die skip na die Kaap kennelik bestem is vir Calais, is hartroerend.

Slot:

- Hoofpunte moet saamgevat word.
- Op grond hiervan moet tot 'n finale gevolgtrekking gekom word oor dit wat in die vraag aanhangig gemaak is.
- Slot moet aantoon of fiksie 'n rol het om te speel op die pad na versoening, bv.

Die stereotiep van Sarah Baartman (hier in die gewaad van Khoena) wat volgens die geskiedenis as seksobjek verkoop, uitgebuit en as spesimen ondersoek is, word dus aangevul met diep menslike ervarings. Ons kan haar nie meer beskou as 'n relik of slegs 'n tipe of selfs 'n simbool nie. Deur fiksie word sy waarlik vlees en bloed – 'n mens met drome, vrese, swakhede. Iemand wat kan en mag liefhê. Iemand wat verdien om liefgehê te word.

Het fiksie dus 'n bydrae om te lewer op die pad na versoening? Myns insiens, beslis. Dit is dalk al manier waarop ons werklik "die ander" kan opsoek – veral diegene wat onskuldig stilgemaak, misbruik is of gesterf het onder die juk van kolonialisme. Hierdeur kan hulle 'n stem kry om ook hulle storie te kan vertel; al is dit by monde van fiksionele karakters. Waar tradisionele geskiedenis gewoonlik die verhaal van die oorwinnaars vertel, is hier dus 'n korrektief op geskiedskrywing. So asof die kolonie uiteindelik kan terugskryf aan die koloniseerders en daardeur die meesternarratief kan afbreek en plek maak vir 'n meer demokratiese toekoms.

[30]

OF

VRAAG 5 TOORBERG (Etienne van Heerden)

In Etienne van Heerden se roman *Toorberg* is daar 'n fyn spel met **naamgewing**. Dit is byna asof karakters se name (en vanne) 'n voorbepaling is van hulle lot in die lewe. Daarmee saam het Andries Moolman egter gekies om sy verbintenis met die Moolman-familie te verbreek deur sy van na Riet te verander.

Beredeneer in 'n literêre opstel hoe die **name van VYF karakters** ("Die Familie", "Die Stieffamilie" en "Die Skaamfamilie") **hulle lot bepaal as draers van die stamboom of nie**.

In jou gevolgtrekking moet jy duidelik aantoon of die **Moolman-familienaam sal kan voortbestaan** en of Andries se nageslag ooit werklik **die juk van die Moolman-van kon afgooi**, selfs al het hulle nou 'n ander van.

RIGLYNE VIR HULP BY DIE NASIEN VAN VRAAG 5

LW: Wat volg is voorstelle. Elke kandidaat se benadering moet op eie meriete beoordeel word.

Titel:

- Gee eie gepaste titel wat die vraag verwoord (opsioneel, dit is egter 'n aanbeveling).

Inleiding:

- Dit is wys om te begin deur na die **tekstitel, genre, skrywer en publikasiedatum** te verwys, bv.

In Etienne van Heerden se roman Toorberg [onderstreep in geskrewe teks] (1986) ...

- Formuleer onderwerp.
- Vooruitwysing hoe die literêre opstel aangepak gaan word waarbinne hoofargumente afgebaken word.

... wil dit voorkom asof die karaktername 'n voorbepaling is van hulle lot in die lewe. Selfs Andries Riet, wat sy van verander het, en deel is van die sg. Skaamfamilie, kan nie die juk van die Moolman-van afskud nie aangesien sy dogter, KleinKitty, en Koevert Moolman die enigste moontlike toekoms van 'n erfgenaam voorspel. Uiteindelik sou dit 'n ironiese gelykmaking wees aangesien daar uiteindelik vir die eerste keer nie 'n Abel is wat die plaas se voortbestaan sal kan verseker nie.

Paragrafe:

- Verskillende hoofargumente word beredeneer.
- Elke paragraaf hanteer 'n hoofargument – ondersteun met verwysings na/aanhalings uit die teks.
- Die beredenering van die kandidaat moet deurgaans duidelik blyk.
- Moontlike argumente (daar is vele meer!):

Die voornaam Abel, verwys sterk terug op die Bybelse verhaal van Kain ('n boer) en Abel ('n skaapwagter), die twee eersgeborenes van Adam en Eva. Na hulle albei offerandes aan God gegee het en Abel se offerande as beter as dié van die eersgeborene Kain s'n aanvaar is, word Kain verdoem om as swerwer die aarde te bewandel. Sedertdien is Abel as uitverkorene gesien. Uiteindelik vermoor Kain vir Abel. Die Abels in Toorberg kan dus moontlik gesien word as deel van die

uitverkorenes soos die Abel van weleer. Tot en met DwarsAbel is dit dan ook telkens net die Abels van die Moolman-familie wat oorneem as boer asook die enigste draers is van die nageslag. "Een Abel is soos die volgende, het die mense altyd gesê; jy kan die verskil tussen hulle nie uitken nie. Ewe koppig, ewe trots, geslaan met die inhaligheid en die grondlus."

StamAbel was die stamvader van die Moolmans. Hy was die een wat die plaas se kleim afgesteek het (natuurlik saam met sy spoorsnyer HansBoesman en sy agterryer Jan Swaat). Hy het vyf seuns gehad waarvan die eersgeborene, Floors – wat uit die Latyn beteken "om te blom/saam met die blomme te wees" – 'n kind gehad het by (Ouma) Kitty Riet (sy blom?), dogter van Jan Swaat en kleindogter van HansBoesman. Hy word dan (soos Kain) verdoem tot 'n bestaan as swerwer na hy van die plaas af weggejaag is.

Regter Lucius, die tweede seun, vind sy pad na die stad waar hy homself in die regte instudeer. Lucius – lig (L.) – verwys moontlik na die kennis wat die gereg opsoek, of die lig wat die gereg op sake plaas wat reeds uit sy naam spruit [verwys ook hier na Magistraat van der Lig se naam – hoewel nie hier ter sake nie].

OuAbel word dan die naamgenoot wat as boer by StamAbel oorneem, want Soois (die rebel) [oorsprong van naam onbekend] sterf tydens die rebellie en Andreas gaan meng met die Engelse in die stad. Daar word ook gesuggereer dat hy moontlik gay was. Ironies genoeg beteken sy naam "Manlik".

Interessant genoeg kry Ouma Olivier nie 'n voornaam in die stamboom nie – so asof haar verbintenis met haar nooiensvan van meer belang was as syself. Na haar beroerte kon sy ook nie regtig meer vir haarself praat nie. Sy sien wel die verskille tussen die Abels raak.

In die volgende generasie is die eersgeborene De la Rey, wat ook verlief was op Ella Coetzer, die een wat heelwat aandag kry in die roman, a.g.v. sy ooreenkoms met die Magistraat. Soos sy boeregeneraal-naamgenoot, was De la Rey (die dromer) teen geweld gekant (veral teenoor diere) en is sedert hy universiteit toe is nooit weer terug op Toorberg nie en hy word geken as reisiger. OuAbel het hom uit die testament gesny a.g.v. sy andersheid. Tog het hy op sy eie manier altyd weer teruggekeer vir Ella (ook moontlik as reïnkarnasie in die vorm van die Magistraat).

Abel Moolman neem wel die oordra van die stamboom op hom en neem sy taak as boer net so ernstig op as sy voorgangers. Dit is dan ook veral sy daad wat ondersoek word tydens die heropening van die saak rondom die dood van Druppeltjie du Pisani.

Posmeester Moolman doen sy naam gestand a.g.v. sy nering. Net soos Waterwyser du Pisani.

So ook sy seun, Koevert, wat dan a.g.v. sy pa se troue met Amy O'Leary ('n Katolieke meisie) uit die familie gesny word. Ironies genoeg is dit hierdie leë naam – slegs die houer van 'n brief – wat die enigste bloedfamilie is wat oorbly.

DwarsAbel is onvrugbaar (net soos Shala Riet) en dra dié merk oor sy oor. Hy word dikwels vergelyk met sy oom Soois (die rebel) in die manier waarop hy homself dwars sit met die res van die familie. Hy dring wel daarop aan om net Abel genoem te word na die dood van sy pa.

KênsTillie het heel moontlik haar naam van Ouma Magtilt van der Merwe geërf,

maar by haar is dit asof die genetiese materiaal opgedroog het. Sy was van kleintyd af so anders dat haar kênsgheid (of mallingheid) haar hierdie naam besorg het. Haar seuntjie, Noag – met opset nie 'n Abel nie – moes dan ook sy naam gestand doen en 'n "man van die groot waters" word. Noag (of Druppeltjie – a.g.v. die druppeltjie wat kleintyd aan sy wang bly kleef het) word dan ook die simboliese soenoffer vir die sondes van die vaders as hy in die boorgat sterf.

Die Skaamfamilie se stamvoorvader was HansBoesman. Hy is volgens oorlewering deur Ouma Magtilt se pa gevang en aan StamAbel as troupersent gegee. Sy Hansgeid is heel moontlik omdat daar niks van sy afkoms te wete is nie (moontlik 'n taalkwessie). Sy beskrywing dui ook heel moontlik daarop dat hy selfs minder geag is as 'n slaaf – eerder soos 'n hond wat saam met StamAbel se perd draf. Die naam van sy dogter, wat Ouma Kitty Riet se ma was, is ook onbekend. Ouma Kitty se pa was egter Jan Swaat, 'n droster wat StamAbel gered het van die galg. Die Swaat is heel moontlik kort vir 'soldaat' – sy nering voor sy drostery. Hy onderwerp hom so aan StamAbel dat as sy baas sterf, hy ook nie verder wil leef nie – 'n groot vernedering vir sy nageslag.

Andries Riet (voorheen Moolman) kies dan om NIE as 'n Moolman bekend te staan nie. Sy naam (soos Andreas) beteken "manlik". Maar anders as sy voorouers keer hy sy rug op die Moolmans en van toe af sou geeneen van die Stieffamilie ooit weer vir die Moolmans werk nie. Die van Riet is afgelei van die sendeling James Read – vader van Jan Swaat. Hierin is hy 'n voorganger van Pastoor Riet, met die poëtiese naam Oneday wat later veral in die bevrydingsteologie sou woeker. Sy bitter pa, Andries, het daarop aangedring, want: "... eendag is eendag. Die Here is my getuie."

Waar daar 'n patriargale vernoemingslyn by die Moolmans ontstaan, het die Stieffamilie eerder 'n matriargale naamlyn. Kitty se skoondogter (hoewel nie bloedfamilie nie) is Kaatjie (ook katterig) en haar dogter KleinKitty (n.a.v. haar ouma se naam) en die kleinkinders van Andries en Kaatjie Danster het almal (Engelse) Bybelname – heel moontlik n.a.v. hulle sendeling-oeroupagrootjie en hulle pa, Oneday, se nering.

Slot:

- Hoofpunte moet saamgevat word.
- Op grond hiervan moet tot 'n finale gevolgtrekking gekom word oor dit wat in die vraag aanhangig gemaak is.
- Slot moet aantoon of fiksie 'n rol het om te speel op die pad na versoening, bv.

In die vyf benaminge hierbo bespreek is dit duidelik dat naamgewing van insiggewende belang is in die voorbepaling van karakters se lot in die lewe. Dit verduidelik juis ook die komplekse dinamika binne families en tussen families. Uiteindelik is daar dan wel die moontlikheid dat die Moolman-stamboom voortgesit kan word in die vorm van die verhouding tussen Koevert en KleinKitty Read. Die Abels in die Moolman-familie sou letterlik in hulle graf omdraai. Hulle kan ook, want die lewendes bestaan saam met die dooies op hierdie plaas. Maar so ook sou Andries Riet, wat sy rug op die Moolmans gekeer het. Nogtans word daar hierin 'n hele nuwe bedeling in die toekoms moontlik gemaak. Een waarin wit en bruin saam die toekoms van die plaas kan bepaal.

[30]

OF

VRAAG 6 TOORBERG (Etienne van Heerden)

Geskiedskrywing is afhanklik van bewyse wat oorgebly het uit die verlede. Fiksie is slegs afhanklik van die verbeelding.

Beredeneer in 'n literêre opstel in hoe 'n mate die **verbeelde ruimte** en die **skuldtema** ons begrip van ons traumatiese onderdrukkingsgeskiedenis aanvul.

In jou gevolgtrekking moet jy duidelik aantoon of jy glo dat fiksie 'n rol het om te speel op die pad na versoening.

RIGLYNE VIR HULP BY DIE NASIEN VAN VRAAG 6

LW: Wat volg is voorstelle. Elke kandidaat se benadering moet op eie meriete beoordeel word.

Titel:

- Gee eie gepaste titel wat die vraag verwoord (opsioneel, dit is egter 'n aanbeveling).

Inleiding:

- Dit is wys om te begin deur na die **tekstitel, genre, skrywer en publikasiedatum** te verwys, bv.

In Etienne van Heerden se roman Toorberg [onderstreep in geskrewe teks] (1986) ...

- Formuleer onderwerp.
- Vooruitwysing hoe die literêre opstel aangepak gaan word waarbinne hoofargumente afgebaken word.

... kan die roman ook gelees word as 'n herverbeelding van die Suid-Afrikaanse koloniale geskiedenis. Die obsessie met die land, die voortbestaan van 'n naam (lees ook volk) en die uitsny en afsny van enigeen wat nie pas by of saamstem met die patriargale roeping van oorheersing en onderdrukking nie, is sprekend van die hubris wat die bewind van die Afrikaner tot 'n val gebring het. Nogtans is dit nie sonder deernis en begrip uitgebeeld nie. As die Magistraat as ondersoeker van die individuele of kollektiewe skuld uiteindelik geen oordeel kan vel oor wie dan die skuld dra aan die dood van Druppeltjie du Pisani nie, sluit hy homself ook in by daardie kollektiewe skuld aan ongeregtigheid binne sisteme wat uiteindelik maar net mense is wat met gedeelde kennis 'n pad probeer oopveg in die toekoms in.

Paragraawe:

- Verskillende hoofargumente word beredeneer.
- Elke paragraaf hanteer 'n hoofargument – ondersteun met verwysings na/aanhalings uit die teks.
- Die beredenering van die kandidaat moet deurgaans duidelik blyk.
- Moontlike argumente (daar is vele meer!):

Die ruimte in *Toorberg* is dié van die Karoo en StamAbel (saam met HansBoesman en Jan Swaat) steek sy kleim af om die wêreld mak te maak/sy eie te maak/eiendomsreg op te eis. Dit is aanvanklik 'n plek van water – iets raars in die Karoo – en die rykdom van die plaas word op grond hiervan opgebou. Alles aan Toorberg, die plaas, is die beste, die grootste, die vrugbaarste. Huishoudelike inhoud word ingevoer van oorsee, kamers is groter as waarvan jy kan droom en met elke geslag word die vertoon van hulle rykdom net groter. Maar vandat De la Rey

weg is, begin die water opdroog; die eerste van die sewe fonteine (oë) droog op as hy die plaas verlaat. Dit is byna asof die aarde rebelleer teen die ongenaakbaarheid van die Abels.

Die plaas is verdeel in verskeie areas, die landerye en die opstal, die Stiefveld waar die Skaamfamilie woon met Shala en sy boerbokke, Toorkop waar Toorder heers, die grot, die kerkhof, en die onderskeie boorgate en windpompe en die populierbos (om net 'n paar te noem). Elkeen van hierdie plekke vertel hulle eie stories, meestal van 'n traumatiese/gewelddadige verlede. Die droogte word dan by monde van vele karakters as straf gesien vir die vergrype van die Moolmans en dis eers nadat die boorpunt (wat die boorgat gegrawe het waarin Druppeltjie afgeval het) begrawe is dat daar weer uitkoms is in die vorm van reën.

Dit is dus byna asof die aarde self sê: tot hiertoe en nie verder nie. Julle sal gestraf word vir julle wandade en tot julle tot inkeer kom, is die krane van reën en die krane onder die aarde vir julle toegedraai. Boetedoening, skulderkenning en 'n eerlike blootlegging van dit wat gebeur het, is al hoop op vergiffenis.

Waar lê hierdie sonde dan? Terwyl die Moolmans in weelde geleef het, moes die Stieffamilie (en al die lede wat stelselmatig uit die erfporsie uitgesny is) elkeen jaarliks hulle vruggebruik kry – 'n skamele porsie in vergelyking met die rykdom van die Moolmans. Elkeen reageer hierop met hulle eie soort bitterheid. Die Skaamfamilie kry veral finansieel swaar en Kaatjie is afhanklik van haar pensioengeld (haar kleinkinders heel moontlik ook terwyl Oneday in die tronk is). Hulle naam as Skaamfamilie is presies hoe hulle behandel word – die grond wat aan hulle toegewys is, is onvrugbaar en a.g.v. vooroordele is hulle te donker om dieselfde voordele as die wit Moolmans binne die gemeenskap (asook a.g.v. apartheidswette) te geniet. Oneday is veral hiervan bewus en dit is heel moontlik die grootste motivering agter sy betrokkenheid by die struggle. Posmeester en Amy, asook Koevert, maak 'n eenvoudige bestaan en hoewel Koevert probeer om 'n paar beeste aan te hou, is daar eintlik geen moontlikheid van sukses op die stukkie grond langs die spoorlyn nie. Die Moolmanskuld het dus lank terug reeds begin ophoop – lank voor die tragiese dood van Druppeltjie du Pisani.

As Abel gevind word in die solder, nadat hy reeds dae lank al soek was, het hy geen wonde aan hom nie. Hy het wel sy geweer (as simbool van geweld) en die kaart en transport van Toorberg in sy hande. Tussen die geweld (en mag wat daardeur afgedwing is) en die mag van grondbesit, kon die Moolmans heers oor die grond. Meer nog, hulle kon heers oor mense en selfs hulle lot bepaal. As jy deel was van die binnekring was die wêreld vir jou oop, maar as jy nie binne die streng patriargale reëls geleef het nie, is jy te lig bevind en uitgestoot. As jy nooit enige kans gehad het om gereken te word nie (bv. as jou vel te donker was of jy het aan die verkeerde geloofsdenominasie behoort) was jy van altyd af gemarginaliseer.

Wanneer die Magistraat opdaag om 'n bestekopname te doen van die skuld van Abel Moolman, besef hy dat hier 'n netwerk van euwels is wat oor geslagte heen die skuld moet dra vir die ongeregtigheid, wat hier nou net konkreet uitgebeeld word in die dood van 'n onskuldige klein seuntjie. Uiteindelik kan hy geen oordeel vel nie, want hy ontdek sy eie kollektiewe skuld aan die onregte op Toorberg, in ons onderlinge verhoudings, in ons psige.

Slot:

- Hoofpunte moet saamgevat word.
- Op grond hiervan moet tot 'n finale gevolgtrekking gekom word oor dit wat in die vraag aanhangig gemaak is.
- Slot moet aantoon of fiksie 'n rol het om te speel op die pad na versoening, bv.

As *Toorberg* gelees word as 'n metafoor/analogie tot die apartheidsgeskiedenis van Suid-Afrika (of eintlik enige gekoloniseerde land of area) is dit duidelik dat ons nooit kan ontsnap van ons kollektiewe skuld aan die sondes van ons voorgeslagte nie. Soveel is gedoen in die naam van vooruitgang dat ons nie genoeg stilstaan om te oorweeg wie gelyk het onder daardie sukses nie. *Toorberg* word in der waarheid 'n mikrokosmos van dominasie en die hartverskeurende gevolge daarvan.

Het fiksie dus 'n bydra om te lewer op die pad na versoening? Myns insiens, beslis. Dit is dalk al manier waarop ons werklik "die ander" kan opsoek – veral diegene wat onskuldig stilgemaak, misbruik is of gesterf het onder die juk van onderdrukking. Hierdeur kan hulle 'n stem kry om ook hulle storie te kan vertel; al is dit by monde van fiksionele karakters – om sodoende ons kollektiewe skuld te verwoord en ook daardeur ons eie rol daarin (of die nalatenskap daarvan) te ondersoek en te verwerk. In *Toorberg* kry die Skaamfamilie ook 'n stem, veral by monde van Kaatjie Danster en Oneday. Ook die dooies vertel hulle storie – seker een van die grootste vondste van die roman.

Waar tradisionele geskiedenis gewoonlik die verhaal van die oorwinnaars vertel, is hier dus 'n korrektief op geskiedskrywing. Die roman word in der waarheid 'n Waarheids- en Versoeningskommissie in die klein, waarbinne die volle verhaal van alle kante af kan ondersoek word, waarbinne die eensydige meestersnarratief afgebreek kan word, die moontlikheid van genesing oopgestel word en plek gemaak kan word vir 'n meer demokratiese toekoms.

[30]**60 punte**

AFDELING B TRANSAKSIONELE SKRYFWERK

- In hierdie afdeling word DRIE opdragte gegee. **VRAAG 7** is **VERPLIGTEND**. Doen **dan óf VRAAG 8 óf VRAAG 9**.
- Elke skryfstuk moet **ongeveer 250 woorde** bevat.
- Maak seker dat jy die gepaste **register en taal**, soos gevra, gebruik.
- Die **formaat, teikenleser of -gehoor en toon** moet by elke skryfstuk pas.
- 'n **Nasienrubriek** sal vir die assessering van jou skryfwerk gebruik word.

VRAAG 7 BRIEF AN DIE PERS (per e-pos)

Die volgende artikel (waarvan hier net 'n gedeelte gepubliseer is) het in *Beeld* van 17 November 2017 verskyn. Die spotprent is op 30 November 2017 in *Beeld* se susterskoerant, *Die Burger*, gepubliseer.

Pa's kry dalk binnekort kraamverlof

'Dis stap in regte rigting,' sê LP

Beeld 30 Nov 2017 +22 more Llewellyn Prince

Die wetsontwerp wat dit vir pa's in Suid-Afrika vir die eerste keer moontlik sal maak om ook kraamverlof by die geboorte van hul biologiese kinders te neem, sal waarskynlik teen middel aanstaande jaar wet word.

Só het Cheryllyn Dudley,

ACDP-LP, gister gesê nadat die parlement Dinsdagaand die Wysigingswetsontwerp op Arbeidsregte, wat sy aangevoer het, aanvaar het.

Die wetsontwerp is nou op pad na die Nasionale Raad van Provinsies.

Die wetsontwerp is

daarop gemik om bepalinge oor kraamverlof in die huidige Wet op Basiese Diensvoorwaardes te wysig sodat dit kraamverlof vir pa's, wat tans net geregtig is op drie dae se gesinsverlof per jaar wanneer hul babas gebore word, moontlik maak.

Uit die spotprent is dit duidelik dat nie alle mans noodwendig die wet op kraamverlof vir pa's verwelkom nie. Jy het 'n paar mense uitgevra oor hoe hulle daarvoor voel en besluit toe om 'n brief aan een van die twee susterskoerante te skryf waarin jy jou mening oor die saak uitspreek.

In jou brief moet jy verwys na die impak wat hierdie wet gaan hê op die volgende: **ouerskap en gesinsverhoudings**, die **ekonomie**, **gelyke regte vir mans en vroue** asook jou **eie persoonlike verwagtinge van jôu toekomst**.

Let ook op die volgende:

- Jou en die koerant se adresse hoef nie aangebring te word nie aangesien jy die brief per e-pos gaan stuur.
- Dui die onderwerp duidelik aan.
- Jy móét 'n gepaste skuilnaam gebruik.

VOORBEELD EN RIGLYNE BY DIE BRIEF AAN DIE PERS

- Adresse word uitgelaat aangesien dit per e-pos gestuur word.
- Onderwerp moet aangedui en onderstreep word.
- Onderwerp kan ook boaan by Subject "getik" word.
- Skuilnaam móét gebruik word, bv.

PA'S KRY KRAAMVERLOF (*hoofletters nie nodig nie omdat dit geskrewe teks is – moet wel onderstreep word!*)

Geagte me Du Plooy
(*geen leestekens na naam nie!*)

**Volgorde van onderwerp en
aanhef kan omgeruil word vir
e-pos. Beide aanvaarbaar hier.**

Kandidaat kan standpunt inneem oor 'n saak/reageer op berig/spotprent/'n ander lesersbrief.

Die inhoud van die brief moet as 'n kort, argumenterende opstel beskou word.

Die skryfstyl is saaklik, sonder omhaal van woorde. (Lesersbriewe se lengtes word gewoonlik beperk.)

Die redakteur self word nie aangespreek nie; koerantlesers moet oortuig word van kandidaat se siening.

Briewe wat treffend is en reaksie uitlok, is dié deur lesers wat oortuigend en passievol oor hul saak is, of wat oor eksklusiewe inligting beskik wat die algemene publiek nie weet nie, of wat die saak wil ontloot deur humoristies of tong in die kies te wees.

Die brief moet eindig met die laaste paragraaf se sterk slotargument of stelling. Let Wel: Nié met: 'By voorbaat dankie' of 'Ek hoop u plaas my brief' nie.

Die uwe

J. van der Kloof ('n Trotse nuwe pa)

Janneman van der Kloof (*naam nie nodig nie, maar ook nie oorbodig indien wel gegee is nie*)

EN

VRAAG 8 ONDERHOUD

Op 16 Januarie 2018 het die volgende Facebook-inskrywing op die Suidoosterfees se webwerf verskyn.

Suidoosterfees

16 Januarie om 06:30 NM. - 🌐

Ses gesinne ding mee vir 'n plek in die Nuwe Republiek van die Nuwe Nuwe Suid-Afrika. Die kompetisie is geskep as gevolg van 'n tekort aan transformasie in die "nuwe Suid-Afrika". Deur satire en komedie bied die stuk 'n unieke blik op die stryd van verskillende Suid-Afkaners in die lig van transformasie. Oorspronklik ontwikkel deur die Universiteit Stellenbosch se dramadepartement.

Kaartjies kos R95. Die produksie is Maandag, 30 April van 10:00 tot 10:45 en Dinsdag, 1 Mei van 10:00 tot 10:45 in die Kunstekaap Arena te sien.

Hierdie stuk is nie geskik vir teatergangers jonger as 14 nie.

NRNSA: DIE NUWE REPUBLIEK VAN DIE NUWE SUID-AFRIKA

2018 SUIDOOSTERFEES
WWW.SUIDOOSTERFEES.CO.ZA

FANTASTIESE 15
 FABULOUS 15 / UCHUNGE CHUNGE 15

[f](#) @Suidoosterfees [t](#) @Suidoosterfees [i](#) @suidoosterfees

nati **Computicket**

👍 Hou van 💬 Opmerking ➦ Deel

[20]

Jy werk by die **promosie**-afdeling van die Suidoosterfees en fokus op die dramas wat by die fees aangebied word. Jou werk is dus om artikels wat **teatergangers na produksies lok**, te skryf.

Dink aan VYF vrae wat jy aan die regisseur van NRNNSA sou vra en skryf dan die onderhoud wat jy met die regisseur gevoer het, neer. [Gee die onderhoud 'n treffende hoofopskrif.]

BELANGRIK:

- Moenie jou onderhoud in vraag- en antwoordformaat aanbied nie, maar dit mag dalk handig wees om jou vrae aan die regisseur kortliks neer te skryf.
- Engelse woorde is onvanpas hoewel loslit-Afrikaans toelaatbaar is.

VOORBEELD EN RIGLYNE BY DIE ONDERHOUD

'n Geskrewe onderhoud

Die onderhoud mag in 'n vraag-en-antwoord-metode (dialoog) gedoen word of as 'n artikel geskryf word. Dis gewoonlik gerig op die versameling van kennis of vir navorsing.

[illegible]

ÓF

VRAAG 9 HULDEBLYK

'n Gewilde onderwyser by julle skool, wat op sy/haar vak- en ook op kultuurgebied julle skool verryk het, gaan binnekort aftree. Die hoof het jou gevra om 'n huldeblyk tydens die onderwyser se laaste saalbyeenkoms te lewer. Die skool se beheerraad en ander ouers gaan ook die geleentheid bywoon.

Jy moet in jou huldeblyk na hierdie onderwyser se **positiewe bydrae op kultuurgebied** (toneel/musiek/skoolkoerant) asook sy/haar positiewe voorbeeld in jou land se **oorgang tot 'n demokrasie**, verwys.

BELANGRIK:

- Goeie taalversorging en spelling is van uiterste belang aangesien jou huldeblyk ook in die jaarblad sal verskyn.
- Die huldeblyk moet inspirerend en motiverend van aard wees.

VOORBEELD EN RIGLYNE BY HULDEBLYK

Soos ons deur ons lewensreis gaan, is daar mense met wie ons kontak het, met wie ons selfs goeie verhoudinge sal hê, maar wat nie werklik enige blywende impak op jou lewe maak nie. Vir my is hulle bloot kennisse.

Dan kry jy spesiale mense. Dis die individue wat deur hulle optrede, hulle opregtheid en hulle werklike belangstelling, 'n wesenlike verskil in jou lewe maak. Ek het hierdie week een van dié mense in my lewe verloor. My pa se jonger suster, tannie Hettie.

Vandat ek my verstand gekry het, was sy maar altyd een van my gunsteling mense. Ek onthou hoe ek op skool gereeld vir 'n week by haar en oom Toekels, nig Christa en neef Trompie tydens skoolvakansies in Orkney gaan kuier het. Daar is ek altyd met ope arms verwelkom en het sy my erg spesiaal laat voel. Ek was op skool maar 'n stil introvert en sy het dit waarskynlik, soos my liewe ma, beter verstaan as enige iemand anders.

Wie die persoon is en waarom vereer?

Sy was maar altyd doenig in die kombuis, waar sy beslis 'n ekspert was, en min dinge het haar soveel plesier verskaf as om te sien hoe almal aan die heerlik bereide kos weglê. Daar was altyd plek vir 'n lekker nagereg na die maaltijd, al was dit soms nie die gesondste keuses nie.

Ek onthou ook heerlike vakansies by Buffelspoort, waar ons kinders kon speel totdat ons in die aand van moegheid omgeval het. Daar was sy ook altyd besorg of ons nie honger is of iets wil hê om te drink nie. Altyd so besorg oor ander. Dit het nooit by haar opgekom dat sy ook belangrik is nie.

Wanneer gebore; tydsera; verbintenisse met mense deur die jare

As ons ons knieë nerf afgeval het, was sy by om te troos en pleisters op te plak, maar ook om 'n drukkie te gee, wat snaaks genoeg meer gehelp het as die pleisters, omdat dit met soveel gefokusde aandag en liefde gedoen is.

Hoekom gaan mense die persoon onthou? Besing nalatenskap en watter leemte hy/sy laat.

Daar was oor die laaste jare veral, baie pyn en siekte in haar lewe, en sy het haar geliefde eggenoot ook omtrent 'n jaar gelede verloor. Maar alhoewel sy permanent met pyn gelewe het, was daar altyd 'n glimlag en 'n antwoord dat dit goed gaan. Ek het haar in my hele lewe nooit hoor kla oor enige iets nie.

Wat laat hy/sy na – besing deugde.

Twee weke gelede, terwyl ek vir sake in Johannesburg was, het 'n knaende gevoel by my opgekom om vir haar te gaan kuier. Ek kon tussen die afsprake deur darem 'n halfuur by haar in Pretoria deurbring. Sy was so intens dankbaar vir die besoek.

Wat het hy/sy bereik waarna ons kan streef.

Dit ruk 'n mens as iemand soos dié van ons weggeneem word. Dit klink so leeg om te sê sy is op 'n beter plek. Die gat wat sy in ons lewens los, is groot. Ek sal altyd met heimwee en aangename herinneringe aan haar dink.

Tannie Hettie, ons gaan jou mis.

Afsluiting

Jou susterskind,
Helena

Persoon wat hulde bring (hoedanigheid)

[20]

40 punte

Totaal: 100 punte

DRAMA en ROMAN – Inhoudsrubriek: Punt uit 20

Vlak 7+	JA!!! ALMAL MOET DIT LEES! 'n Intelligente brein is hier aan die werk. Onderwerp en argument tot nuwe vlak van interpretasie verhoog. Maklik om raak te sien deur skok van genot. FANTASTIES	100–90% 20–18
	Inleiding: skep grootse verwagtinge. Aanhalings/teksverwysings: uitstekend, oorspronklik en oortuigend geïntegreer. Gevolgtrekking: stem tot nadenke en dieper/oorspronklike insig.	
7	JA! EK MOET HIERVAN ONTHOU! Oorspronklik; verbeeldingryk; stem tot nadenke; baie goeie interpretasie van onderwerp; skerp insigte. UITSTAANDE	89–80% 17½–16
	Inleiding: skep afwagting. Aanhalings/teksverwysings: oorspronklik en goed geïntegreer. Gevolgtrekking: stem tot nadenke.	
6	JA! EK STEM SAAM! Belowend, oortuigend, interessante interpretasie van onderwerp, nuwe perspektief, maar tog nie genoeg vir Vlak 7 nie. VERDIENSTELIK	79–70% 15½–14
	Inleiding: skep verwagting van goeie oortuigingsvermoë. Aanhalings/teksverwysings: goed gekies en geïntegreer in aanbieding. Gevolgtrekking: stem tot nadenke.	
5	JA. Onderwerp begryp. Bogemiddeld, maar sonder sprankel en oorspronklikheid. SUBSTANSIEEL	69–60% 13½–12
	Inleiding: kandidaat neem standpunt in. Aanhalings/teksverwysings: ondersteun standpunt. Gevolgtrekking: noem hoe eie standpunt bewys is en onderstreep slotsom.	
4	JA ... WAT. Inhoud korrek; dog oninspirerend. Wys potensiaal, maar nie ontwikkel nie. Begryp die onderwerp, maar onopwindend. Voorspelbaar. GANGBAAR	59–50% 11½–10
	Inleiding: vraagstelling herhaal en kies bloot kant. Aanhalings/teksverwysings: raakpunte met standpunt aanwesig. Gevolgtrekking: gevolgtrekking uit vraag herhaal.	
3	MMM, Ja, maar EK WEET DAREM NIE ... Idees baie voorspelbaar, tweedehandse respons (bv. volgens handleidings, maar misplaas). Onderwerp misverstaan en toon beperkte verbeelding. Min progressie van idees; swak argumentering; min bewys van beplanning. ONDERGEMIDDELD	49–40% 9½–8
	Inleiding: verwys wel na vraag. Aanhalings/teksverwysings: aanwesig. Gevolgtrekking: hoewel nie volgens respons nie, maar wel volgens vraag.	
2	TELEURSTELLEND Onoorspronklik; onrealisties; geen progressie van idees nie; foutiewe argumentering; onbeplan; verwarrend; verdien nie om te slaag nie. ELEMENTÊR	39–30% 7½–6
	Inleiding: vraagwoorde genoem. Aanhalings/teksverwysings: waarneembaar. Gevolgtrekking: daar is 'n waarneembare einde.	
1	NEE! Swak; tweedehands; kinderagtig/distorsie van teks; swak smaak; totale versinning; onverstaanbaar; verdien nie om te slaag nie. ONGESLAAGD	29–0% 5½–0
	Inleiding: feitlik afwesig of niksseggend. Aanhalings/teksverwysings: afwesig. Gevolgtrekking: van geen belang nie.	

DRAMA: Taal- en Stylrubriek: Punt uit 10									
STYL en STRUKTUUR: <i>BETOGEND</i>	TEGNEIESE AKKURAATHEID	7	6	5	4	3	2	1	
		Byna foutloos	Netelige taalfoutjies	Min taalfoute	Taalfoute begin betekenis beïnvloed	Taalfoute pla	Herhaaldelike taalfoute	Verwronge idioom	
		Taalbeheer uitstekend.	Begryp en pas grammatikale reëls gepas toe.	Goeie sinskonstruksie.	Woordeskat geskik.	Teenstrydige skryfwerk.	Meestal onsinnig.	Onverstaanbaar.	
		Woordeskat helder en gesofistikeerd. Lengte perfek.	Uitdrukingsvolle woordeskat. Lengte gepas.	Goeie woordeskat. Lengte gepas.	Lengte kan pla.	Woordeskat voorspelbaar of vol cliché's. Lengte pla.	Woordeskat verbeeldingloos en soms foutief. Lengtevereistes is geïgnoreer.	Lengtevereistes is geïgnoreer.	
		A+ Betogende styl versterk betekenis op uitnemende wyse. Register perfek vir akademiese idioom. Struktuur en samehang buitengewoon goed.	90–100% 9–10	9½	9				
		A Betogende styl ondersteun betekenis ten volle. Register uiters gepas vir akademiese idioom. Struktuur en samehang baie goed.	80–89% 8½–9	8	7½				
		B Betogende styl ondersteun betekenis. Goeie uitdrukingsvermoë. Vloeiend. Register goed en deurgaans volgehou. Struktuur en samehang goed.	8	70–79% 7½	7	6½			
		C Soos hierbo, maar nie volgehou nie. Duidelike struktuur, maar samehang ontbreek soms.	7½	7	60–69% 6½	6	5½		
		D Neig tot oorvertel. Register dikwels nie volgens akademiese idioom nie. Struktuur nie deurgaans duidelik nie. Samehang minder geslaagd.		6½	6	50–59% 5½	5	4½	
		E Akademiese styl afwesig. Slegs vertelling. Cliché; herhalend. Onvanpaste register. Struktuur en samehang onduidelik.			5½	5	40–49% 4½	4	3½
F Slordig, onsamehangend. Register totaal onvanpas. Struktuur en samehang feitlik afwesig.				4½	4	30–39% 3½	3		
G Swak; deurmekaar; onleesbaar. Geen struktuur of samehang te bespeur nie.					3½	3	0–29% 0–2½		

ROMAN: Taal- en stylrubriek: Punt uit 10								
STYL en STRUKTUUR: BEREDENEREND	TEGNEIESE AKKURAATHEID	7 Byna foutloos	6 Netelige taalfoutjies	5 Min taalfoute	4 Taalfoute begin betekenis beïnvloed	3 Taalfoute pla	2 Herhaaldelike taalfoute	1 Verwronge idioom
		Taalbeheer uitstekend.	Begryp en pas grammatikale reëls gepas toe. Uitdrukingsvolle woordeskat. Lengte gepas.	Goeie sinskonstruksie.	Woordeskat geskik.	Teenstrydige skryfwerk.	Meestal onsinnig.	Onverstaanbaar.
		Woordeskat helder en gesofistikeerd. Lengte perfek.		Goeie woordeskat. Lengte gepas.	Lengte kan pla.	Woordeskat voorspelbaar of vol cliché's. Lengte pla.	Woordeskat verbeeldingloos en soms foutief. Lengtevereistes is geïgnoreer.	Lengtevereistes is geïgnoreer.
A+ Beredenerende styl versterk betekenis op uitnemende wyse. Register perfek vir akademiese idioom. Struktuur en samehang buitengewoon goed.		90–100% 9–10	9½	9				
A Beredenerende styl ondersteun betekenis ten volle. Register uiters gepas vir akademiese idioom. Struktuur en samehang baie goed.		80–89% 8½–9	8	7½				
B Beredenerende styl ondersteun betekenis. Goeie uitdrukingsvermoë. Vloeiend. Register goed en deurgaans volgehou. Struktuur en samehang goed.		8	70–79% 7½	7	6½			
C Soos hierbo, maar nie volgehou nie. Duidelike struktuur, maar samehang ontbreek soms.		7½	7	60–69% 6½	6	5½		
D Neig tot oorvertel. Register dikwels nie volgens akademiese idioom nie. Struktuur nie deurgaans duidelik nie. Samehang minder geslaagd.			6½	6	50–59% 5½	5	4½	
E Akademiese styl afwesig. Slegs vertelling. Cliché; herhalend. Onvanpaste register. Struktuur en samehang onduidelik.				5½	5	40–49% 4½	4	3½
F Slordig, onsamehangend. Register totaal onvanpas. Struktuur en samehang feitlik afwesig.					4½	4	30–39% 3½	3
G Swak; deurmekaar; onleesbaar. Geen struktuur of samehang te bespeur nie.						3½	3	0–29% 0–2½

TRANSAKSIONELE SKRYFWERK – NASIENRUBRIEK: Punt uit 20

Lengte: 250 woorde (Let op dat **lengtevereiste** deurgaans geld as deel van **formaat en styl**.) Indien lengte nie die vereistes nakom nie, moet 'n **kategorieverskuiwing** gemaak word.

VLAK EN PUNT	INHOUD EN DOEL (10)	VLAK EN PUNT	STYL, TAAL EN FORMAAT (10)
Vlak 7+ Uitmuntend 9,5–10	Inhoud uitmuntend en volledig volgens opdrag. Doel en teikenleser voortdurend duidelik. Kreatief, relevant, sprankelend. Oorspronklike idees.	Vlak 7+ Uitmuntend 9,5–10	Hoogsgesofistikeerde gebruik van taalkonvensies. Woordeskat en register uitstekend gepas volgens opdrag. Formaat absoluut korrek.
Vlak 7 Uitstekend 8–9	Inhoud baie goed en volledig volgens opdrag. Doel en teikenleser voortdurend duidelik. Kreatief en relevant. Oorspronklike idees.	Vlak 7 Uitstekend 8–9	Gesofistikeerde gebruik van taalkonvensies. Woordeskat en register goed gekies volgens opdrag. Formaat korrek.
Vlak 6 Baie goed 7–7,5	Inhoud gepas volgens opdrag. Relevant. Goeie detail. Doel en teikenleser nie heeltemal volgehou nie. Opdrag korrek uitgevoer. Detail interessant. Diepte kom effens kort.	Vlak 6 Baie goed 7–7,5	Taalkonvensies goed gebruik. Register en woordeskat baie goed hoewel enkele swakhede voorkom. Taal en sinsbou hoofsaaklik korrek. Formaat hoofsaaklik korrek.
Vlak 5 Goed 6–6,5	Inhoud bevredigend volgens opdrag. Poging tot gepaste doel en inagneming van teikenleser. Af en toe steurende leemtes. Enkele interessante idees, maar eie stem en diepte kom kort. 'n Gemiddelde respons.	Vlak 5 Goed 6–6,5	Taalkonvensies, register en woordeskat genoegsaam vir 'n gemiddelde respons. Taal en sinsbou toon soms foute. Formaat meestal korrek. Styl toon begrip vir opdrag.
Vlak 4 Gangbaar 5–5,5	Kandidaat toon begrip vir opdrag en probeer doel en teikenleser in ag neem. Poging nie heeltemal geslaag nie. Respons baie gewoon en gemiddeld. Min sprake van eie stem en oorspronklikheid.	Vlak 4 Gangbaar 5–5,5	Register en woordeskat gewoon en algemeen. Taal en sinsbou toon lastige foute. Formaat toon steurende leemtes. Styl en toon nie genoegsaam volgens opdrag nie.
Vlak 3 Redelik 4–4,5	Poging om opdrag uit te voer nie heeltemal geslaag nie. Min tekens van gepaste teikenleser. Inhoud eenvoudig en verbeeldingloos. Pedanties.	Vlak 3 Redelik 4–4,5	Formaat meestal onvanpas. Register en woordeskat pas nie regtig by die opdrag nie. Styl en toon dikwels foutief. Taal, spel en sinsbou swak.
Vlak 2 Elementêr 3–3,5	Opdrag nie korrek uitgevoer nie. Teikengroep geïgnoreer. Beperkte respons in die algemeen. Kandidaat toon min insig in en kennis van vereistes. Inhoud kom kort. Kandidaat het waarskynlik nie vraag en opdrag verstaan nie.	Vlak 2 Elementêr 3–3,5	Formaat toon baie foute. Min begrip van korrekte register, woordeskat en taalfunksies. Selfs lengte is foutief. Styl en toon onvanpas.
Vlak 1 Ontoereikend 0–2,5	Min tekens van begrip van opdrag. Selfs onsinnig. Kandidaat is duidelik nie in beheer van hierdie afdeling van skryfwerk nie. Kandidaat kan nie slaag nie.	Vlak 1 Ontoereikend 0–2,5	Formaat heeltemal foutief. Geen begrip van korrekte, taal-, register- en/of formaatkonvensies nie. Geen moontlikheid van 'n slaagsyfer nie.